

Latvijas Republikas Senāts

SPRIEDUMS

Rīgā 2025. gada 19. jūnijā

Senāts šādā sastāvā: senatore referente Ināra Garda, senatori Normunds Salenieks un Gvido Ungurs

rakstveida procesā izskatīja civillietu sakarā ar atbildētāja /Persona D/ kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas 2025. gada 14. februāra spriedumu /Persona E/ prasībā pret /Persona F/ un /Persona D/ par dāvinājuma un pirkuma līgumu atzīšanu par spēkā neesošiem, īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu un /Persona D/ pretprasībā pret /Persona E/ par mutiskas vienošanās noslēgšanas konstatēšanu un tās izpildi.

Aprakstošā daļa

[1] Nekustamais īpašums /Adrese A/, kadastra numurs /numurs A/, kas sastāv no zemes vienības 648 m² platībā, uz kuras atrodas dzīvojamā māja un astoņas palīgceltnes, 2000. gada 19. maijā ierakstīts Daugavpils pilsētas zemesgrāmatas nodaļā Nr. /numurs A/ (turpmāk – nekustamais īpašums).

[1.1] Kā redzams zemesgrāmatas nodaļā, 2008. gada 15. janvārī īpašuma tiesība uz minēto īpašumu nostiprināta /Persona E/, pamatojoties uz 2008. gada 8. un 9. janvārī noslēgtajiem pirkuma līgumiem, katru par nekustamā īpašuma ½ domājamās daļas atsavināšanu.

Vienlaikus /Persona E/ 2008. gada 9. janvārī izdeva notariāla akta veidā (Latgales apgabaltiesas zvērinātas notāres Gundegas Rutkovskas taisīts akts, kas reģistrēts apliecinājumu reģistrā ar Nr. /numurs/) pilnvaru /Persona D/, ar kuru pilnvarniekam deva uzdevumu vest visas pilnvarotājas lietas, tostarp noformēt dokumentus un pārstāvēt likumīgās intereses visās valsts, administratīvajās, pašvaldību iestādēs, [..], bankās, finanšu iestādēs un citās institūcijās, kas saistītas ar nekustamo īpašumu, bet tieši: pārvaldīt, pārzināt un apsaimniekot nekustamo īpašumu ar visiem tā piederumiem un tiesībām, noslēgt visāda veida ar likumu atļautus darījumus par minētā īpašuma pārvaldīšanu, apsaimniekošanu un rīkošanos ar to par cenu un noteikumiem pēc pilnvarnieka ieskatiem, t. i., pārdot, dāvināt, uzlabot, mainīt, izīrēt, iznomāt, iekļāt, apgrūtināt ar lietu tiesībām (sk. *lietas 1. sējuma 29. lapu*).

[1.2] /Persona E/, kuras vārdā rīkojās pilnvarnieks /Persona D/, kā dāvinātāja un /Persona F/ kā apdāvinātais 2022. gada 3. oktobrī noslēdza dāvinājuma līgumu, ar kuru /Persona F/ uzdāvināja nekustamo īpašumu. Pamatojoties uz minēto dāvinājuma līgumu, 2022. gada 21. oktobrī zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz nekustamo īpašumu nostiprināta /Persona F/.

/Persona F/ kā pārdevējs un /Persona D/ kā pircējs 2022. gada 21. un 26. oktobrī noslēdza pirkuma līgumus, katru par nekustamā īpašuma ½ domājamās daļas atsavināšanu. Pamatojoties uz minētajiem pirkuma līgumiem, 2022. gada 31. oktobrī zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz nekustamo īpašumu nostiprināta /Persona D/ (sk. *lietas 1. sējuma 97.–104. lapu*).

[2] /Persona E/ cēlusi tiesā prasību pret /Persona F/ un /Persona D/ par darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem un īpašuma tiesību atjaunošanu uz nekustamo īpašumu, kurā lūgusi:

1) atzīt par spēkā neesošu 2022. gada 3. oktobrī noslēgto dāvinājuma līgumu;

2) atzīt par spēkā neesošiem 2022. gada 21. un 26. oktobrī noslēgtos pirkuma līgumus;

3) atjaunot prasītājam īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu, dzēšot zemesgrāmatas nodalījumā ierakstus par īpašuma tiesību nostiprināšanu uz /Persona F/ un /Persona D/ vārda;

4) piedzīt solidāri no atbildētājiem prasītājas labā visus tiesāšanās izdevumus.

Prasības pieteikumā norādīti šādi apstākļi un pamatojums.

[2.1] Prasītāja 2023. gada janvārī konstatējusi, ka nekustamais īpašums nepieder viņai, jo tas sākotnēji ir atdāvināts /Persona F/, kurš to vēlāk atsavinājis /Persona D/.

Dāvinājuma līgumu prasītājas vārdā noslēdza pilnvarnieks /Persona D/, kurš pēc tam nopirka nekustamo īpašumu no apdāvinātā /Persona F/, turklāt par tā kadastrālo vērtību. Prasītāja uzskata, ka pilnvarnieks nav rīkojies viņas kā pilnvarotājas interesēs. Faktiski pilnvarnieks pārkāpa pilnvarojuma robežas, jo pilnvarotājas piekrišana dāvinājuma un vēlāk arī pirkuma līgumu noslēgšanai netika dota. Turklāt pilnvarnieks noklusēja nekustamā īpašuma atsavināšanas faktu.

Tādējādi /Persona D/ īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu ieguva prettiesiski, kas ir pamats darījumu – gan dāvinājuma, gan pirkuma līgumu – atzīšanai par spēkā neesošiem.

[2.2] Prasība pamatota ar Civillikuma 1., 1415., 2300., 2301. un 2304. pantu.

[3] /Persona D/ cēlis pretprasību pret /Persona E/ par mutiskas vienošanās noslēgšanas konstatēšanu un tās izpildi, kurā lūdzis:

1) atzīt, ka starp /Persona D/ un /Persona E/ 2007. gada 28. decembrī /Adrese C/, tika noslēgta mutiska vienošanās ar šādiem noteikumiem –

1. atbildētājs par saviem personīgajiem naudas līdzekļiem nopirks nekustamo īpašumu /Adrese A/, taču zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz šo īpašumu tiks nostiprināta uz prasītājas vārda;

2. atbildētāja nopirkto nekustamo īpašumu lietos prasītāja, viņas civilvīrs /Persona H/ (atbildētāja dēls) un viņas dēls /Persona I/;

3. prasītāja un viņas civilvīrs /Persona H/ segs visus izdevumus, kas saistīti ar nekustamā īpašuma uzturēšanu un apsaimniekošanu;

4. pēc /Persona D/ pirmā pieprasījuma prasītāja apņēmās veikt nepieciešamās darbības, lai zemesgrāmatā pārreģistrētu īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu atbildētājam vai viņa norādītai personai un nepieciešamības gadījumā (pēc viņa norādījuma) atstāt īpašumu un to nodot jaunajam ieguvējam;

5. atbildētājs par saviem personīgajiem līdzekļiem iegādāsies arī citu vērtīgu mantu (kustamo un nekustamo), kas publiskajos reģistros tiks reģistrēta uz prasītājas vārda, bet prasītāja apņēmās pēc atbildētāja pirmā pieprasījuma veikt nepieciešamās darbības, lai pārreģistrētu īpašuma tiesību atbildētājam vai citai viņa norādītai personai;

2) atzīt, ka 2007. gada 28. decembrī noslēgtās mutiskās vienošanās rezultātā atbildētājs par personīgajiem naudas līdzekļiem iegādājās nekustamo īpašumu, uz kuru zemesgrāmatā īpašuma tiesība tika nostiprināta prasītājam;

3) atzīt, ka nekustamā īpašuma dāvinājums un pirkums saistīts ar minētās vienošanās izpildi.

Pretprasības pieteikumā norādīti šādi apstākļi un pamatojums.

[3.1] Atbildētāja dēls /Persona H/ 2006. gadā uzsāka kopdzīvi ar prasītāju. Sākotnēji viņa dēls ar prasītāju dzīvoja atbildētājam piederošajā /Adrese C/. Lai nodrošinātu dēla ģimeni ar dzīvojamo platību, atbildētājs 2008. gada 8. un 9. janvārī par saviem personīgajiem līdzekļiem iegādājās nekustamo īpašumu, t. i., veica pilnu pirkuma maksas 29 000 LVL samaksu, lai gan pirkuma līgumi tika noslēgti viņa vietā ar prasītāju. Prasītājai nebija naudas līdzekļu nekustamā īpašuma iegādei un remontam, jo viņa nekur nestrādāja. Mutiskas vienošanās rezultātā zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz nekustamo īpašumu tika nostiprināta prasītājai, jo atbildētāja dēlam bija parādsaistības. Vienlaikus prasītāja apņēmas pēc atbildētāja pirmā pieprasījuma pārreģistrēt nekustamo īpašumu viņam kā patiesajam īpašniekam vai citai viņa norādītai personai.

Šāda vienošanās starp prasītāju un atbildētāju pastāvēja arī attiecībā uz citu atbildētāja iegūto mantu – gan kustamo, gan nekustamo īpašumu. Rezultātā laika posmā no 2008. gada 8. janvāra līdz 2021. gadam ieskaitot, atbildētājs reģistrēja uz prasītājas vārda ne tikai nekustamo īpašumu, bet arī vairākus citus īpašumus, kas vēlāk pēc atbildētāja pieprasījuma tika pārreģistrēti uz viņa vai citas viņa norādītas personas vārda.

[3.2] Mutiskas vienošanās saistību izpildei attiecībā uz nekustamo īpašumu prasītāja 2008. gada 9. janvārī piezvērināta notāra izdeva notariāla akta veidā pilnvaru atbildētājam. Pilnvarojums paredzēja atbildētājam tiesības bez ierobežojuma rīkoties ar nekustamo īpašumu, tostarp pēc viņa ieskatiem to gan pārdot, gan dāvināt, gan uzlabot, gan mainīt, gan ieķīlāt (*pilnvaras 1. punkts*), kā arī prasītājas vārdā noslēgt un parakstīt pirkuma, dāvinājuma līgumus, nostiprinājuma līgumus zemesgrāmatu nodaļai (*pilnvaras 2. punkts*).

Laika posmā no 2008. gada februāra līdz 2009. gadam atbildētājs veica nekustamajā īpašumā kapitālo remontu, ieguldot vismaz 50 000 LVL.

[3.3] Atbildētājs 2022. gada maijā paziņoja prasītājai par nepieciešamību pārreģistrēt uz viņa kā patiesā īpašnieka vārda visus viņam piederošos īpašumus, uz kuriem iepriekš mutiskās vienošanās rezultātā īpašuma tiesība bija nostiprināta prasītājai. Prasītāja daļēji izpildīja vienošanos un atdeva atbildētāja īpašumā daļu mantas (piemēram, SIA „Radamant” kapitāla daļas, automašīnas). Tāpat prasītāja bija devusi piekrišanu pārreģistrēt nekustamo īpašumu /Persona F/ līdz aizdevuma pamatsummas atmaksai, tomēr šo solījumu neizpildīja. Atbildētājs 2022. gada septembrī vēlreiz atgādināja par nepieciešamību nostiprināt īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu /Persona F/, taču prasītāja paziņoja par aizņemtību un norādīja atbildētājam, ka viņš var pats noformēt visus nepieciešamos dokumentus īpašuma pārejai, izmantojot izdoto pilnvaru.

Tā kā atbildētājam bija parādsaistības (pamatparāds 21 000 EUR), viņš 2022. gada 3. oktobrī, rīkojoties saskaņā ar izsniegto pilnvaru, uzdāvināja /Persona F/ nekustamo īpašumu, lai tādējādi nodrošinātu pēdējam parāda atdošanu. Kad pamatparāds tika atdots, /Persona F/ 2022. gada 21. un 26. oktobrī, noslēdzot divus pirkuma līgumus, katru par nekustamā īpašuma ½ domājamo daļu, atdeva nekustamo īpašumu atbildētājam. Atbildētājs uzskata, ka rīkojies tiesiski atbilstoši noslēgtās mutiskās vienošanās noteikumiem un izdotā pilnvarojuma robežās, tādēļ noslēgto darījumu apstrīdēšana nav pamatota. Turklāt atlikusī parāda daļa 4000 EUR tika atlīdzināta /Persona F/ 2022. gada 11. novembrī, pēc atbildētāja pieprasījuma prasītājai pārreģistrējot četras automašīnas uz /Persona F/ vārda. Vienīgi konflikts izcēlies par automašīnu „Jaguar XE”, kuru prasītāja atteicās atdot atbildētājam.

Prasītāja ļaunprātīgi izmantoja atbildētāja uzticību. Atbildētājs piedāvājis prasītājai uzdāvināt dzīvokli, taču viņa atteikusies, jo vēlas piesavināties vērtīgu nekustamo īpašumu, kura iegādē un atjaunošanā neko nav ieguldījusi.

[3.4] Pretprasība pamatota ar Civillikuma 1., 1474. un 1587. pantu.

[4] Ar Latgales rajona tiesas 2024. gada 11. jūnija spriedumu daļēji prasība apmierināta, proti:

1) atzīti par spēkā neesošiem no noslēgšanas brīža dāvinājuma un pirkuma līgumi;

2) dzēsti nekustamā īpašuma zemesgrāmatas nodaļījumā ieraksti par īpašuma tiesības nostiprināšanu /Persona F/ un /Persona D/;

3) atstāta bez izskatīšanas prasība par īpašuma tiesības atzīšanu prasītājam uz nekustamo īpašumu;

4) piedzīti no atbildētāja /Persona D/ valsts labā ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi 20 EUR.

[5] Izskatījusi lietu sakarā ar atbildētāju /Persona F/ un /Persona D/ apelācijas sūdzībām, Latgales apgabaltiesa ar 2025. gada 14. februāra spriedumu prasību apmierinājusi:

1) atzinusi par spēkā neesošiem no noslēgšanas brīža dāvinājuma un pirkuma līgumus;

2) dzēsusi nekustamā īpašuma zemesgrāmatas nodaļījumā ierakstus par īpašuma tiesības nostiprināšanu /Persona F/ un /Persona D/;

3) piedzinusi no /Persona F/ un /Persona D/ prasītājas labā tiesas izdevumus 709,93 EUR no katra un valsts labā ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 10 EUR no katra.

Spriedums pamatots ar šādiem argumentiem.

[5.1] Apelācijas instances tiesa pievienojās turpmāk norādītajai pirmās instances tiesas sprieduma argumentācijai.

[5.1.1] Lietā nav strīda, ka zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz nekustamo īpašumu bija nostiprināta prasītājam, kura izsniegusi atbildētājam /Persona D/ pilnvaru un devusi pilnvarniekam uzdevumu pārvaldīt un pārzināt viņai piederošo nekustamo īpašumu. Tādējādi lietā strīds pastāv par dotā pilnvarojuma apjomu.

Pilnvarnieks uzskata nekustamo īpašumu par viņam piederošu, jo sākotnēji zemesgrāmatā īpašuma tiesība uz to nostiprināta prasītājam, pamatojoties uz pušu panākto mutisko vienošanos, lai gan īpašums tika iegādāts un izremontēts par viņa personīgajiem līdzekļiem, un uzsver, ka viņš bija tiesīgs nekustamo īpašumu atsavināt, tostarp dāvināt.

Savukārt atbildētājs /Persona F/ norādījis, ka nekustamo īpašumu saņēmis dāvinājumā kā nodrošinājumu līdz brīdim, kamēr /Persona D/ atdotu viņam saņemto aizdevumu.

[5.1.2] Gan vienošanās, gan dāvinājuma, gan pirkuma līgumu pamatā bija atbildētāja /Persona D/ mērķis apiet likumu, proti, panākt, lai visa manta, ko viņš iegādāsies laulības laikā, netiktu reģistrēta uz viņa vārda un nekļūtu par laulāto kopīgo mantu, kas tiktu dalīta laulības šķiršanas gadījumā. Tādējādi atbilstoši Civillikuma 1415. pantam nav pamata atzīt mutisko vienošanos starp prasītāju un atbildētāju /Persona D/ par likumīgu, tādēļ pretpasība noraidāma. Tāpat nav nozīmes argumentiem par apstākļiem, kādos prasītāja ieguva savā īpašumā nekustamo īpašumu, jo nav celta īpašuma prasība.

Starp prasītāju un atbildētāju /Persona D/ pastāvēja pilnvarojuma tiesiskās attiecības, kas uzliek pilnvarniekam noteiktus pienākumus pret pilnvarotāju. Atbilstoši Civillikuma 2301. panta pirmajai daļai pilnvarniekam jārīkojas pilnvarotāja interesēs, bet nevis vienīgi pēc savas iegribas. Noslēdzot dāvinājuma līgumu, pilnvarnieks ir rīkojies tikai savās interesēs. Pirmkārt, lietā nav pierādīts, ka prasītāja bija ieinteresēta atdāvināt nekustamo īpašumu citai personai. Otrkārt, noslēgtajam darījumam nav dāvinājuma līguma pazīmju, t. i., nav konstatējama nedz devība, nedz iegūšana bez atlīdzības. Faktiski nekustamais īpašums tika ieķīlāts par labu /Persona F/ parāda saistību izpildes nodrošināšanai. Pastāvot šādiem apstākļiem, noslēgtais dāvinājuma līgums nav tiesisks, kas ir patstāvīgs pamats tā atcelšanai.

Tāpat starp atbildētājiem noslēgtie divi pirkuma līgumi, katrs par nekustamā īpašuma 1/2 domājamās daļas atsavināšanu, nav tiesiski un atzīstami par spēkā neesošiem. /Persona D/, iegūstot īpašumā nekustamo īpašumu, nevis samaksāja pirkuma maksu, bet /Persona F/ atdeva parādu – saņemto aizdevumu.

Tā kā pilnvarnieka noslēgtie darījumi atzīstami par spēkā neesošiem no to noslēgšanas brīža, vienlaikus dzēšami ieraksti zemesgrāmatā par īpašuma tiesības nostiprināšanu atbildētājiem. Līdz ar to prasītājam saglabājas zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma tiesība uz nekustamo īpašumu, kas atbilstoši Civilprocesa likuma 219. panta pirmās daļas 4. punktam ir pamats atstāt prasījumu par īpašuma tiesības atzīšanu bez izskatīšanas.

[5.2] Apelācijas sūdzības argumenti, ka pilnvarnieks nav pārsniedzis pilnvarojuma robežas, jo bijis tiesīgs pēc sava ieskata nekustamo īpašumu gan dāvināt, gan pārdot un veikt citas darbības, turklāt viņš rīkojies saskaņā ar noslēgto mutisko vienošanos, tostarp atbilstoši pielīgtajiem īpašuma tiesības pārejas nosacījumiem, nav pamatoti.

Prasītāja kā pilnvarotāja nav devusi norādījumu pilnvarniekam noslēgt dāvinājuma līgumu ar /Persona F/. Gluži pretēji, pilnvarnieks ir rīkojies tikai savās interesēs, t. i., savu parādsaistību nodrošināšanai noslēdzis dāvinājuma līgumu. Konkrētajā gadījumā prasītājai piederošā nekustamā īpašuma nodošana /Persona F/ neatbilst Civillikuma 1912. panta noteikumiem, jo nav konstatējama nedz devība, nedz bezatlīdzības darījums, tādēļ 2022. gada 3. oktobrī noslēgtais dāvinājuma līgums atzīstams par spēkā neesošu. Savukārt brīdī, kad atbildētājs /Persona D/ sedza parādsaistības 21 000 EUR, starp atbildētājiem 2022. gada 21. oktobrī un 26. oktobrī tika noslēgti divi pirkuma līgumi, katrs par nekustamā īpašuma ½ domājamās daļas atsavināšanu. Tādējādi nekustamais īpašums tika atdots atbildētājam /Persona D/. Šāda atbildētāju rīcība ir pretēja Civillikuma 1. pantam, tādēļ noslēgtos pirkuma līgumus nav pamata atzīt pat tiesiski un tie ir atceļami.

Sekojoši darījumu atzīšana par spēkā neesošiem no to noslēgšanas brīža ir pamats ierakstu dzēšanai zemesgrāmatā par īpašuma tiesības nostiprināšanu /Persona F/ un /Persona D/. Līdz ar to īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu saglabā prasītāja.

[6] Par minēto spriedumu atbildētājs /Persona D/ iesniedzis kasācijas sūdzību, kurā lūdzis spriedumu atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Kasācijas sūdzība pamatota ar šādiem argumentiem.

[6.1] Apelācijas instances tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 8. un 97. panta, 193. panta piektās un sestās daļas, 426. panta pirmās daļas prasības.

Lieta pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību nav izskatīta tādā apjomā, kā lūgts sūdzībā. Proti, atbildētājs cēla pretprasību par mutiskas vienošanās noslēgšanas konstatēšanu, kuru pirmās instances tiesa sprieduma motīvu daļā atzina par nepamatotu un noraidāmu, taču rezolutīvajā daļā savu pieņemto nolēmumu attiecībā uz pretprasību neietvēra, uz ko tika norādīts apelācijas sūdzībā, kā arī argumentēts, kādu apsvērumu dēļ pretprasība nav izlemta pareizi. Tomēr apelācijas instances tiesa šo argumentu analīzei un pretprasības izskatīšanai pēc būtības nav pievērsusies. Tieši mutvārdos noslēgtā vienošanās starp prasītāju un atbildētāju bija pamats nekustamā īpašuma iegādei, formālai īpašuma tiesības nostiprināšanai zemesgrāmatā uz prasītājas vārda, lai gan nekustamā īpašuma patiesais īpašnieks bija atbildētājs. Tādā veidā uz prasītājas vārda tika reģistrēta arī cita manta, piemēram, SIA „Radamant” kapitāla daļas, seši transportlīdzekļi, ko iegādājās atbildētājs par saviem līdzekļiem. Prasītāja šos faktus neapstrīdēja un daļēji izpildīja vienošanos, proti, pēc atbildētāja norādījuma pārreģistrēja daļu mantas uz atbildētāja vārda. Tomēr tiesa šos būtiskos faktus, kā arī pretprasībā un apelācijas sūdzībā norādītos argumentus vispār nevērtēja.

[6.2] Tiesa nav piemērojusi Civillikuma 1403. un 1404. panta normas, bet aprobežojusies vienīgi ar pilnvaras satura analīzi. Konkrētajā gadījumā lietas pareizai izšķiršanai bija jānoskaidro pušu kopīgais nodoms un gribas izpauzums, kā arī jāanalizē veiktās darbības.

Civillikums neatzīst formālu pieeju darījumu iztulkošanai, bet prasa noskaidrot dalībnieku īsto gribu un nodomu. Pārsūdzētais spriedums šādu argumentāciju nesatur, lietā nav noskaidroti būtiski apstākļi, kuriem ir izšķiroša nozīme strīda pareizai izšķiršanai. Rezultātā apelācijas instances tiesa nepareizi piemēroja Civillikuma 2301. un 2304. pantu.

Turklāt pārsūdzētajā spriedumā nepareizi piemērota judikatūra, pārkāpjot Civilprocesa likuma 5. panta sesto daļu. Tiesa atsaukusies uz Senāta 2017. gada 17. marta spriedumu lietā Nr. SKC-90/2017 nepamatoti, jo tajā ir pilnīgi citi tiesiskie un faktiskie apstākļi, kas nav attiecināmi uz izskatāmo lietu. Proti, ievērojot noslēgto pušu vienošanos un skaidri izteikto gribu, atbildētājs rīkojās ar savu, bet nevis prasītājai piederošu īpašumu, tādēļ prasītāja izdeva pilnvaru, kurā bija paredzētas tiesības pilnvarniekam „rīkoties pēc sava ieskata”. Tomēr apelācijas instances tiesa šos apstākļus nav skaidrojusi un vērtējusi kopsakarā pierādījumiem to kopumā.

[6.3] Apelācijas instances tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 189. panta trešo daļu un 190. pantu, jo lietas izskatīšanas rezultāts nav taisnīgs.

Atsaucoties uz Civillikuma 1. pantu, tiesa pretēji taisnīguma principam atstāja nekustamo īpašumu prasītājam, kura nav tajā ieguldījusi pat vienu centu. Proti, prasītāja nav maksājusi nedz pirkuma maksu, nedz segusi kapitālā remonta izmaksas, bet, izmantojot vienošanās rezultātā izdarītu formālu ierakstu zemesgrāmatā par īpašuma tiesības nostiprināšanu uz viņas vārda, faktiski paturējusi sev priekš atbildētāja iegūto nekustamo īpašumu.

[7] Paskaidrojumus sakarā ar kasācijas sūdzību prasītāja nav iesniegusi.

Atbildētājs /Persona F/ iesniegtajos paskaidrojumos pievienojies kasācijas sūdzības argumentiem un uzskata, ka apelācijas instances tiesas spriedums nav pamatots.

Motīvu daļa

[8] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kura to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to noteic Civilprocesa likuma 473. panta pirmā daļa, Senāts atzīst, ka pārsūdzētais spriedums ir atceļams turpmāk norādīto argumentu un apsvērumu dēļ.

[9] Latgales apgabaltiesa, izmantodama Civilprocesa likuma 432. panta piektajā daļā paredzētās tiesības, pievienojusies pirmās instances tiesas motivācijai, tādēļ prasības apmierināšanas pamatojums tiks vērtēts abu instanču tiesu spriedumos ietvertu argumentu kontekstā.

[10] Lietā problēmjautājums saistīts ar izpratni par prasības priekšmetu un pamatu, kā arī apelācijas sūdzībā norādītām lietas izskatīšanas robežām. Jāpiekrīt kasācijas sūdzības iesniedzēja argumentiem, ka tiesa nav pareizi noteikusi strīda izšķiršanai piemērojamo likumu.

[10.1] Civilprocesa likuma 192. pants noteic, ka tiesa taisa spriedumu par prasībā noteikto prasības priekšmetu un uz prasībā norādītā pamata, nepārsniedzot prasījuma robežas.

No minētās normas satura skaidri izriet, ka tiesai jātaisa spriedums par likumā noteiktā kārtībā pieteiktiem prasījumiem, kas aptver prasības vai pretprasības priekšmetu, un tikai tādā apjomā, kādā tie izspiesti tiesas sēdē, izskatot lietu pēc būtības. Turklāt tiesa var izvērtēt prasījumu pamatotību vai nepamatotību, vadoties vienīgi no tiem faktiem un apstākļiem, kurus puses norādījušas kā prasības, pretprasības vai iebildumu pamatu.

Savukārt Civilprocesa likuma 426. panta pirmā daļa noteic, ka apelācijas instances tiesa izskata lietu pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību tādā apjomā, kā lūgts šajās sūdzībās. Minētajā normā noteikta apelācijas instances nozīme un uzdevums: izskatīt lietu pēc būtības, t. i., izšķirt civiltiesisko strīdu par tiesībām pēc būtības, ja kāds no lietas dalībniekiem, kam ir pārsūdzības tiesības, nav piekritis pirmās instances tiesas spriedumam.

Turklāt tiesai ir jāievēro *iura novit curia* princips – tiesai pašai jāzina likumi un jāpiemēro tie ne tikai pēc burta, bet arī pēc gara, ievērojot apelācijas sūdzībā norādītās lietas izskatīšanas robežas. Lietas izskatīšanas robežas apelācijas instances tiesā nosaka prasības un pretprasības pieteikumi, pirmās instances tiesas spriedums un apelācijas sūdzība.

[10.2] Prasības (pretprasības) pamatu veido apstākļi, uz kuriem prasītājs pamato savu prasījumu, t. i., juridiski fakti, ar kuriem tiesību normas hipotēze saista strīda materiāltiesiskās attiecības esību, grozīšanos vai izbeigšanos. Tātad tie ir apstākļi, ka atbildētājam iestājies noteiktu saistību izpildes pienākums. Savukārt ar prasības (pretprasības) priekšmetu saprot tās apstrīdētās tiesības, tiesiskās attiecības, kas pastāv starp pusēm un kuru esību vai neesību prasītājs lūdz konstatēt. Prasības priekšmets nosakāms nevis tikai pēc prasības (pretprasības) pieteikuma lūgumu daļā izteiktā prasījuma, bet gan pēc visa prasības (pretprasības) pieteikuma satura, novērtējot celtās prasības (pretprasības) būtību. Proti, prasītāja izteiktie prasījumi iztulkojami kopsakarā ar prasības (pretprasības) pieteikumā norādītajiem apstākļiem, norādēm par aizskartajām tiesībām un vēlamo tiesiskās aizsardzības līdzekli (sal., piemēram, *Senāta 2024. gada 8. maija sprieduma lietā Nr. SKC-176/2024*,

Prasība celta par darījumu – dāvinājuma un pirkuma līgumu – atzīšanu par spēkā neesošiem un īpašuma tiesības atjaunošanu uz nekustamo īpašumu. No prasības pieteikuma satura izriet, ka prasības pamats ir piešķirtā pilnvarojuma robežu pārkāpums, proti, atbildētājs /Persona D/ rīkojies vienīgi savās interesēs, atdāvinot prasītājam piederošo nekustamo īpašumu /Persona F/ un pēc tam atpērkot šo īpašumu no apdāvinātā, jo minētās darbības nav saskaņojis ar pilnvarotāju – prasītāju, tādējādi rīkojies prettiesiski.

Gan iebilstot pret prasību, gan pamatojot savu pretprasību, atbildētājs /Persona D/ konsekventi norādījis uz pušu starpā noslēgto mutisko vienošanos, ka viņš iegādāsies nekustamo īpašumu par saviem personīgajiem līdzekļiem, kā rezultātā šis īpašums faktiski piederēs viņam, bet zemesgrāmatā īpašuma tiesība tiks nostiprināta prasītājam un nekustamais īpašums tiks nodots lietošanā prasītājas un atbildētāja dēla, kuru starpā pastāvēja kopdzīve, ģimenei. Nekustamā īpašuma iegādes brīdī atbildētāja laulība sākusi izirt un bijis paredzams laulības šķiršanas process, bet dēlam bijušas parādsaistības, tādēļ puses noslēgušas šādu vienošanos, paredzot, ka prasītāja pārreģistrēs nekustamo īpašumu uz atbildētāja vai viņa norādītas citas personas vārda, tiklīdz atbildētājs to pieprasīs. Lai nodrošinātu vienošanās saistību izpildi, prasītāja izdevusi notariāla akta formā pilnvaru atbildētājam, lai nekustamo īpašumu pārvestu uz atbildētāju vai citu viņa norādītu personu un izpildītu citus uzdevumus. Turklāt šāda vienošanās starp pusēm pastāvēja arī par citu atbildētāja iegādātu mantu, kas publiskos reģistros tika reģistrēta uz prasītājas vārda. Prasītāja izpildījusi mutiski noslēgto vienošanos daļēji, jo atgriezusi atbildētājam daļu viņam piederošās mantas. Tomēr brīdī, kad atbildētājs vairākas reizes pieprasījis pārreģistrēt nekustamo īpašumu /Persona F/, prasītāja aizbildinājusies ar aizņemtību un norādījusi uz atbildētāja iespēju izmantot pilnvaru un veikt nepieciešamās darbības viņas vietā. Līdz ar to atbildētājs kā nekustamā īpašuma faktiskais īpašnieks bija tiesīgs atbilstoši pilnvarojumam atsavināt nekustamo īpašumu pēc sava ieskata, tostarp dāvināt.

No pretprasības pieteikuma satura skaidri iziet, ka apstrīdēto darījumu spēkā esība tiek pamatota ar pušu starpā noslēgtā fiduciārā darījuma noteikumu izpildi. Savukārt pretprasības priekšmets ir prasītājas vēlme paturēt sev atbildētājam piederošo nekustamo īpašumu, tādējādi aizskarot atbildētāja tiesības, neizpildot fiduciārā darījuma noteikumus.

Līdz ar to gan prasības, gan pretprasības apmierināšana atkarīga no tā, vai pušu starpā – starp prasītāju un atbildētāju /Persona D/ – tika noslēgts fiduciārs darījums un, ja tas tika noslēgts, vai no tā izriet prasītājas pienākums atdot nekustamo īpašumu atbildētājam.

Tomēr nedz pirmā, nedz apelācijas instances tiesa šādā aspektā strīda faktisko apstākļu vispusīgai noskaidrošanai un pušu iesniegto pierādījumu izvērtējumam to kopumā, tostarp arī par pilnvarojuma izdošanas apstākļiem, mērķi un saturu, nav pievērsusies, uz ko pamatoti norādīts kasācijas sūdzībā. Turklāt Senāts konstatē, ka pirmās instances tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā atbilstoši motīvu daļā ietvertajai argumentācijai nav norādīts tiesas nolēmums par pretprasības noraidīšanu – saskaņā ar Civilprocesa likuma 193. panta sesto daļu nav sniegta koncentrēta atbilde par pretprasības izšķiršanas rezultātu, bet apelācijas instances tiesa nav vispār pievērsusies pretprasības izskatīšanai pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību.

[10.3] Pārbaudāmā sprieduma argumentācija atklāj, ka tiesas atzinums par prasības pamatotību un pretprasības nepamatotību izdarīts, balstoties uz apgalvojumu par atbildētāja /Persona D/ mērķi, noslēdzot gan vienošanos, gan dāvinājuma līgumu, gan pirkuma līgumus, apiet likumu, proti, Civillikuma 89. panta otrās daļas noteikumus, lai panāktu visas mantas, ko viņš iegādāsies laulības laikā par saviem personīgajiem līdzekļiem, reģistrēšanu publiskajos reģistros uz prasītājas vārda, tādējādi tā nekļūtu par laulāto kopīgo mantu, kas tiktu dalīta laulības šķiršanas gadījumā. Atsaucoties uz Civillikuma 1415. pantu tiesa secinājusi, ka šāda vienošanās nav likumīga un nevar radīt tiesiskas sekas, kas izslēdz pretprasības apmierināšanu. Tāpat tiesa secinājusi, ka atbildētājs /Persona D/, noslēdzot dāvinājuma līgumu, lai atbildētājam /Persona F/ nodrošinātu parāda saistību izpildi, un pēc tam atpērkot nekustamo īpašumu sev, ir rīkojies tikai savā labā, ignorējot pilnvarnieces intereses, tādējādi pārkāpis pilnvarojuma robežas, kas ir pamats Civillikuma 1. un 1415. panta piemērošanai un darījumu atcelšanai. Vienlaikus tiesa apstrīdētos darījumus atzinusi par spēkā neesošiem.

Šādi secinājumi ir pretrunīgi un savstarpēji izslēdzoši. No pārsūdzētā sprieduma argumentācijas nav saprotams, kādi konkrēti lietas apstākļi, kas ietilpst pierādīšanas priekšmetā, veido piemēroto materiālo tiesību normu, tostarp Civillikuma 1. un 1415. panta tiesisko sastāvu. Faktiski šāds atzinums balstīts uz pieņēmumu par atbildētāja /Persona D/ laulātās tiesību aizskārums, reģistrējot laulības laikā iegūto mantu uz prasītājas vārda. Tiesa nav ņēmusi vērā, ka uz šāda pamata nedz prasība, nedz pretprasība nav celta, turklāt atbildētāja /Persona D/ bijusī laulātā nav lietas dalībniece un nekādus prasījumus saistībā ar strīdus nekustamo īpašumu nav pieteikusi. Prāvas laikā /Persona D/ ir atsaucies uz laulības šķiršanas procesu kā iespējamo šķērsli publiskajos reģistros uz sava vārda reģistrēt iegūto mantu par personīgajiem līdzekļiem, tostarp nekustamo īpašumu (lietā nav atrodami pierādījumi, ka pirkuma maksas samaksu būtu veikusi prasītāja), tomēr minētais apstākļis neatceļ tiesas pienākumu patstāvīgi izvērtēt gan prasības, gan pretprasības pamata apstākļus un sniegt pušu starpā pastāvošo tiesisko attiecību kvalifikāciju.

[10.4] Tiesai primāri jānoskaidro pilnvarniekam piešķirtā pilnvarojuma ietvars jeb apjoms, lai Civillikuma 2300. panta (*pilnvarnieks nedrīkst pārkāpt viņam dotā uzdevuma robežas, un viņam jārikojas vispirms pēc pilnvarotāja norādījumiem*) pārkāpumu atzītu par pierādītu.

Minētās normas izpratnē pienākums „rīkoties pēc pilnvarotāja norādījumiem” ir jāsaprot nevis pats uzdevums, bet pilnvarojuma līguma noslēgšanas laikā vai vēlāk attiecīgi izdarītas mutiskas vai rakstiskas papildu instrukcijas, ar kurām pilnvarotājs vienpusēji konkretizējis pilnvarnieka pienākumus dotā uzdevuma izpildīšanā. Tādējādi svarīgākais ir tas, kādus papildu mutiskus vai rakstiskus norādījumus saistībā ar izsniegto pilnvarojumu ir devis pilnvarotājs. Ja runa ir par pilnvarojuma robežu pārkāpšanu, tad šādu papildu rīkojumu došanu, kas salīdzinājumā ar piešķirto pilnvarojumu paplašinājusi pilnvarnieka pilnvaras konkrētajā gadījumā viņa rīcībai ar nekustamo īpašumu, ir jāpierāda pilnvarniekam. Turklāt pilnvarojuma tiesisko attiecību pamatprincips – darboties pilnvarotāja interesēs – neaizliedz pilnvarā paredzēt, ka pilnvarnieks var darboties arī savā labā un interesēs.

Atbildētāja celto pretprasību un iebildumus, ka pirms pirkuma līgumu noslēgšanas un īpašuma tiesības nostiprināšanas zemesgrāmatā prasītājai uz nekustamo īpašumu, starp pusēm – prasītāju un atbildētāju /Persona D/ – tika noslēgts fiduciārs jeb uzticības darījums, kas bija pamats prasītājas izdotajai pilnvarai, lai atbildētājs kā nekustamā īpašuma īstais pircējs un īpašnieks varētu rīkoties ar īpašumu, tostarp nodrošināt prasītājas uzņemtā pienākuma izpildi nekustamo īpašumu pārvest uz atbildētāju pēc viņa pirmā pieprasījuma, tiesa spriedumā nav nedz vērtējusi, nedz paskaidrojusi to noraidīšanas pamatojumu. Prasītāja nav noliegusi šādas vienošanās noslēgšanas faktu un to pierāda konkrēta prasītājas rīcība, izpildot vienošanos attiecībā uz citu atbildētāja iegādāto mantu, kas bija reģistrēta uz viņas vārda, uz ko pamatoti norādīts kasācijas sūdzībā.

Tomēr strīda pareizam risinājumam svarīgus apstākļus, kas attiecas uz minētās vienošanās kā tiesiska darījuma priekšmetu un līdzēju gribas izteikumu, tiesa nav noskaidrojusi.

[10.5] Atbilstoši Civillikuma 1473. pantam tiesiska darījuma forma atkarīga no līdzēju ieskata, izņemot likumā tieši norādītus gadījumus. Tas nozīmē, ka tiesisku darījumu atbilstoši līguma formas izvēles brīvības principam ir iespējams noslēgt jebkādā formā, ja vien likumā nav paredzēts pretējais. Tādējādi arī fiduciārus darījumus atbilstoši līgumu formas brīvības principam ir iespējams noslēgt jebkādā formā, arī mutvārdos (sk. *Loebers A. Fiduciari darījumi. Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1933, Nr. 9/10, 224., 226. lpp.*). Pienākums pierādīt darījuma noslēgšanas faktu un tā saturu ir tai pusei, kura to apgalvo. Kaut arī tiesiskā darījuma noslēgšanas fakta mutvārdos un tā satura pierādīšana var būt salīdzinoši sarežģīta, to var pierādīt ar visiem Civilprocesa likumā paredzētajiem pierādīšanas līdzekļiem.

Lietas materiālos redzams, ka atbildētājs iesniedzis fiduciārā darījuma noslēgšanas fakta un tā satura pierādīšanai vairākus pierādījumus – sarunu audioierakstus, kas fiksēti 2024. gada 2. februāra apskates aktā (*lietas 1. sējuma 201., 205.–218. lapa*); paziņojumus par prasītājai izmaksātajām summām (ienākumiem) par 2012., 2013., 2014., 2015., 2016., 2017., 2018., 2019., 2020., 2021. un 2022. gadu (*lietas 1. sējuma 178.–188. lapa*); pēc atbildētāja lūguma viņa paskaidrojumu apstiprināšanai pirmās instances tiesā nopratināto liecinieku /Persona K/, /Persona L/ (*tiesas sēdes 2023. gada 1. septembra protokols un sēdes skaņas ieraksts, lietas 1. sējuma 109.–110. lapa*), /Persona M/, /Persona N/ (*/Persona N/*), /Persona P/, /Persona H/ (*tiesas sēdes 2024. gada 19. februāra protokols un sēdes skaņas ieraksts, lietas 1. sējuma 152.–153. lapa*) liecības; starp /Persona D/ un /Persona F/ 2022. gada 20. jūnijā noslēgto vienošanos (*lietas 1. sējuma 77.–78. lapa*) un citus pierādījumus.

Tomēr tiesa spriedumā vispār nav pievērsusies minēto un citu lietā iesniegto pierādījumu analīzei un izvērtējumam, kas atbildētāja /Persona D/ ieskatā apliecina fiduciārā darījuma noslēgšanas faktu, šī darījuma saturu un no tā izrietošās atbildētāja subjektīvās prasījuma tiesības pret prasītāju.

[10.6] Iepriekš izklāstīto argumentu kopums ļauj secināt, ka, izdarīdama atzinumu par prasības pamatotību, nenoskaidrojot apstākļus un nevērtējot pierādījumus, kuriem ir nozīme strīda pareizai izšķiršanai, turklāt neizlemjot pēc būtības pretprasību sakarā ar apelācijas sūdzību, kā to prasa Civildomas likuma 8. panta pirmā daļa, 97. pants, 193. panta piektā daļa un 426. panta pirmā daļa, apelācijas instances tiesa nav iedziļinājusies strīda tiesisko attiecību rakstura noteikšanā, kas novedis pie faktisko apstākļu kļūdainas juridiskās kvalifikācijas, tādēļ pārsūdzētais spriedums atceļams. Līdz ar to pastāv pamats kasācijas sūdzības apmierināšanai, nepievēršoties citu tajā minēto argumentu analīzei.

[11] Tā kā spriedums tiek atcelts, saskaņā ar Civildomas likuma 458. panta otro daļu /Persona D/ atmaksājama drošības nauda 300 EUR (*lietas 2. sējuma 63. lapa*).

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civildomas likuma 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda

atcelt Latgales apgabaltiesas 2025. gada 14. februāra spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai Latgales apgabaltiesā;

atmaksāt /Persona D/ drošības naudu 300 EUR (trīs simti *euro*).

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore I. Garda

Senators N. Salenieks

Senators G. Ungurs